

אם נרצה שיח אחר- צריך לבנות מדינה שמדברת אחרת

מתוך סדרת המאמרים של 'ביחד נשנה' | מאמר 3

במאמר הקודם דיברנו על מחיר השתיקה - על הסכנה שבהתרחקות מהשיח, דווקא כשהקולות הרועשים משתלטים על הבמה הציבורית. כעת, נדרשת התקדמות: לא רק להבין מה אבד, אלא לשאול מה ניתן לבנות במקומו.

אנחנו חיים בתקופה שבה קולות קיצוניים, פרובוקטיביים ולעיתים גם אלימים מקבלים נראות רחבה- לא רק בתקשורת וברשתות, אלא גם בהנהגה עצמה. השיח המתון, המאחד והאחראי נדחק לשוליים. זה לא קורה במקרה. זוהי תוצאה של תנאים חברתיים, טכנולוגיים ופוליטיים שמעודדים הקצנה, מתגמלים פרובוקציה, ומערערים על עצם האפשרות לשיח מכבד.

כדי ששיח ציבורי יוכל להתקיים נדרש יותר מרצון טוב. נדרש בסיס רגשי עמוק: תחושת שייכות. אדם לא ייקח חלק בשיחה, בוודאי לא בכזו שמחייבת הקשבה, מורכבות, או ויתור, אם הוא חש חסר ערך. שיח סובלני, פתוח ומכבד אינו יכול להתקיים בתנאים של הדרה, זלזול או תחושת ניכור. מי שחש שהוא מודר ממוקדי קבלת ההחלטות, שמוסדות המדינה אינם מייצגים אותו, או שהקול שלו אינו נחשב, לא ימחר להצטרף לשיח, בוודאי שלא לנהל אותו בכבוד. כל עוד קבוצות שלמות חשות שהן בלתי-נראות, שהן רק "אובייקט לשכנוע" ולא שותפות אמת, קשה לבקש מהן להקשיב. תחושת השייכות הזו אינה "פריבילגיה רגשית", היא תנאי מקדים לתקשורת חברתית. חידוש האמון בין קהילות שונות, בין אזרחים למוסדות, ובין הציבור לנבחריה הוא נדבך הכרחי בבניית שיח ציבורי ראוי. כי הקשבה אמיתית נשענת על כבוד הדדי.

שינוי השיח הציבורי מתחיל לא בשיח עצמו - אלא בתשתית שמאפשרת אותו: שוויון, הכלה, והכרה הדדית. בישראל, הפער הזה מתבטא היטב בנקודות החיכוך המרכזיות של הזהות הישראלית. צעירים המשרתים שירות משמעותי חשים תסכול עמוק לנוכח תחושת חוסר ההוגנות- הם נושאים בנטל, אך לא זוכים להכרה מספקת. בני מיעוטים ואזרחים במגזר הערבי המבקשים להשתלב, אך נתפסים בעדשה ביטחונית בלבד. קהילות מסויימות לדוגמא יוצאי אתיופיה או מדינות בריה"מ לשעבר, חווים אף הן פערי תרבות ושפה ומתקשות לזהות את עצמן בשפה הציבורית הדומיננטית וולכן אינן ממהרות לקחת חלק בדיון הציבורי. לעיתים נדמה כי השפה הדומיננטית בשיח- במושגים, בסגנון, ובטון פשוט אינה נגישה עבור לא מעט מהאזרחים. התחושה המשותפת לכולם: אני לא חלק.

תחושת שייכות איננה נוצרת רק מהצהרות, היא נבנית דרך חוויות עקביות של הכללה, ייצוג, וערך. **כדי לתקן את מציאות השיח הקיים- לא די בעידוד לשיח.** יש צורך בשינוי מבני של התנאים המאפשרים אותו. נדרשת קרקע של אמון שתאפשר הערכה בסיסית למי שנמצא בצדו השני של השולחן, גם אם הדעות חלוקות. **חידוש האמון בין אזרחים לבין מוסדות, בין קבוצות שונות, ובין הציבור לבין נבחריה- הוא תנאי מוקדם לכל תיקון עמוק בשפה שבה אנחנו מדברים.**

אז מה כן נדרש?

♦ במערכת החינוך – חינוך לשפה אזרחית: פיתוח הקשבה, עידוד חשיבה ביקורתית, ותרגול ויכוח מתוך כבוד. לא מדובר ב"העשרה" אלא בתשתית לחיים משותפים. כדאי לבחון שילוב של קורסים על כישורי שיח כבר בבתי הספר היסודיים, בהובלת אנשי מקצוע ייעודיים שיספקו כלים עדכניים להתמודדות עם שיח טעון, רגשי או מקטב. רצוי לייצר מרחבים המאפשרים דיאלוג בין מגזרים שונים וביצוע הרצאות והכשרות להורים לשילוב אמיתי בתהליך.

♦ בתקשורת וברשתות – מנגנוני רגולציה ועידוד של תוכן אחראי. שקיפות באלגוריתמים, קידום של נרטיבים מגוונים, ותמרוץ לשיח מחבר. במדינות כמו גרמניה, לדוגמה, קיימים מנגנונים המחייבים פלטפורמות אינטרנטיות להסיר תוכן מסית בתוך 24 שעות. מודלים כאלה ניתן להתאים גם לשיח בישראל מבלי לפגוע בחופש הביטוי. אפשר גם לבחון יצירת גוף ציבורי עצמאי שיפקח על איכות ותכנים ברשתות, בדומה למועצות שידור ציבוריות באירופה. כמו כן, ניתן להקים קרן ייעודית שתתמך יצירה תקשורתית המקדמת שיח מיטבי- סרטונים, פודקאסטים, תכנים חינוכיים בשפות וסגנונות מגוונים, כך שכל קהילה תמצא בה ביטוי.

♦ במערכת הפוליטית – החלת קוד אתי מחייב להתבטאות נבחר ציבור. לא כדי לסתום פיות אלא כדי לדרוש ממנהיגים לשמש דוגמה אישית. ברשויות מקומיות רבות בעולם נדרשים נבחרים הציבור לחתום על התחייבות לתקנון שפה אחראי הכולל סנקציות ציבוריות במקרה של הפרה. בישראל, קידום יוזמה כזו ידרוש תמיכה חוצת-מפלגות ואומץ פוליטי, אך הוא מהלך הכרחי אם נרצה לשקם את אמון הציבור. כדאי גם לשקול את שילובו של קוד זה בקורסי הכשרה לחברי מועצות, לחברי כנסת חדשים ואף לעובדי ציבור בכירים.

♦ במנגנוני המימון הציבורי – יש מקום לשקול התאמת תמיכות ממשלתיות או ציבוריות לגופים תקשורתיים או תרבותיים על בסיס קידום שיח בונה. לא ככלי ענישה אלא כבחירה ערכית: כסף ציבורי צריך לשרת שפה ציבורית ראויה. פרויקטים המבקשים לבנות גשרים בין מגזרים או להנגיש שיח לחלקים מודרים באוכלוסייה, ראויים לתעדוף מימוני.

♦ בתחום השלטון המקומי – ניתן להקים מועצות שיח עירוניות, בהן יישבו יחד תושבים ממגזרים שונים ויבנו קווי מדיניות לשפה מקומית אחראית. ערים יכולות להוביל מיזמים משותפים עם מועצות מאזורים גיאוגרפים ורקעים שונים ולייצר מרחבים בטוחים שיגדילו את שיתופי הפעולה ותחושת השייכות. כך ניתן לקדם שינוי מלמטה- מהשכונה, מהמועצה, מהעיר ולהשפיע על תחושת השייכות הכללית ועל השיח הארצי.

לסיכום, אם נרצה לבנות שיח אחר צריך לוודא שהמערכת כולה מדברת אחרת. שהשפה משתנה לא רק בשוליים אלא בליבה של קבלת ההחלטות: בכנסת, במערכת החינוך, ברשתות החברתיות, ובמרחב התרבותי. זהו תהליך הדרגתי, אבל חיוני. שפה יוצרת תודעה ותודעה יוצרת מציאות. שיח ציבורי בריא הוא הבסיס לאמון, לשיתוף פעולה, ולתחושת שותפות. כדי שהוא יתאפשר, נדרש שינוי כפול: גם בתודעה החברתית, וגם בתנאים המערכתיים. **החזון הוא לא רק חברה שמדברת אחרת, אלא חברה שמרגישה אחרת.**

במאמר הבא נעמיק במוקד אחד קריטי במיוחד – נבחר הציבור. אחריותם לעידוד שיח אחראי וסובלני והאם ניתן להציב עבורם סטנדרט מחייב לשיח במרחב הציבורי?

אהבתם את הכתבה? הזדהיתם עם התכנים? מעוניינים להכיר יותר את העשייה של "ביחד נשנה" ולהצטרף כשותפים לדרך? נשמח לשמוע מכם! ביחד, נוכל לקדם שינוי משמעותי בחברה שלנו.
אתר אינטרנט: www.beyahad-il.com; דואר אלקטרוני: info@beyahad-il.com

המאמר נכתב על ידי צוות 'ביחד נשנה' – תנועה אזרחית הפועלת לחיזוק מנהיגות אחראית וקשובה, ולקידום קוד אתי וקריטריונים לנבחר ציבור.